

NA CESTE K ZODPOVEDNEJ SLOBODE

V. svetový kongres kresťanskej filozofie s aktuálnou témou *Sloboda v súčasnej kultúre*, ktorý sa uskutočnil v dňoch 20. – 25. augusta 1996 na Katolíckej univerzite v Lubline, bol pokračovaním v tradícii stretnutí kresťansky orientovaných filozofov, organizovaných Asociacio Católica Interamericana de Filosofia (ACIF) pod vedením prof. Stanislawo Ladusansa SJ (1993). Predchádzajúce stretnutie sa konalo v Lime (Peru).¹

Usporiadanie V. kongresu sa časovo zhodovalo s významným jubileom Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Lubline, ktorá tohto roku oslavuje 50. výročie svojej plodnej práce.² 50 rokov bola táto fakulta baštou nezávislého filozofického myslenia v Poľsku, najmä v rokoch komunistického útlaku.

Cieľom kongresu bolo reflektovať jeden z fundamentálnych aspektov ľudskej aktivity – slobodu, ako aj hľadať a nachádzať jej výraz a uplatnenie vo všetkých oblastiach kultúry. Konferencia si predsavzala dať fundované odpovede na problémy, ktoré vyrástli najmä z modernej konfúzie v chápaní ľudskej slobody, ako aj účinne podporiť aktuálne požiadavky na formovanie „kultúry slobody a lásky“. Sloboda a láska tu vystupujú ako základné konštituenty „kultúry života“. Utváranie takejto kultúry je základnou úlohou, pred ktorou sa ocitá ľudstvo na prahu tretieho tisícročia.

Kongres bol podujatím veľkého rozsahu, integrujúcim predovšetkým aktivitu katolíckej filozofie z celého sveta. Zúčastnilo sa na ňom vyše tristo filozofov, z ktorých asi polovica prispela hodnotnými prednáškami a diskusnými príspevkami. Kongres mal 22-členný čestný výbor na čele s kardinálom **Józefom Glepom**, primasom Poľska, 15-členný programový výbor na čele s rektorom Katolíckej univerzity v Lubline prof. **Stanislawom Wielgusom** a 18-členný organizačný výbor na čele s prof. **Zofiou Zdybicovou**, dekanou filozofickej fakulty.

Prednášky a diskusie sa konali jednak na spoločných zasadnutiach (general sessions), kde sa prezentovali hlavné koncepcie slobody a problémy týkajúce sa porozumenia a aktualizácie slobody, a jednak na zasadnutiach sekcií (workshops), kde sa pertrakto-

¹ Spomeňme tu aspoň každoročné stretnutia kresťanských filozofov v rámci Centro di studi filosofici christiani di Gallarate v Taliansku, ako aj dobre známe medzinárodné konferencie tomistickej filozofie.

² Na tejto fakulte sa najmä v **Sekcii teoretickej filozofie** rozvíjajú idey vedome nadväzujúce na philosophia perennis. V rámci tejto sekcie pôsobí **Inštitút metafyziky** s katedrami metafyziky, filozofie náboženstva a filozofie kultúry, **Inštitút logiky a teórie poznania** s katedrami logiky, metodológie vied, metodológie filozofie a teórie poznania, **Inštitút dejín filozofie** s katedrami dejín starovekej a stredovekej filozofie, dejín novovekej filozofie a dejín poľskej filozofie a konečne **Inštitút etiky** s katedrami všeobecnej etiky, špeciálnej etiky a sociálnej etiky.

vali špeciálne otázky v najdôležitejších oblastiach života vo vzťahu k slobode a k jej uplatňovaniu.

Pracovné zasadnutia v sekciách sa ďalej členili podľa obsahového zamerania. Išlo o otázky slobody osebe a o otázky slobody vo vzťahu k hlavným oblastiam duchovnej kultúry.

Kongres trval šesť dní. Prvý deň sa začal slávnostnou omšou, koncelebrovanou významnými cirkevnými hodnosťami z Poľska i zo zahraničia na čele s kardinálom **Józefom Glempom**. Potom nasledovalo uvítanie účastníkov kongresu rektorom univerzity prof. Stanislawom Wielgusom. Po ňom nasledoval príhovor veľkého kancelára univerzity arcibiskupa **Boleslava Pylaka** a apoštolského nuncia v Poľsku arcibiskupa **Józefa Kowalczyka**, ktorý predniesol pozdrav **Jána Pavla II.** účastníkom kongresu.

Akousi „filozofickou perlou“ prvého dňa bola inauguračná prednáška nestora poľskej kresťanskej filozofie, 75-ročného, no neobyčajne čulého existenciálneho novotomistu **Mieczysława Krapieca** na tému *Povaha ľudskej slobody*. Krapiec vo svojej vyše hodinovej prednáške vyzdvihol myšlienku, že k vlastnej dráme slobody nedochádza v teoretickom poznaní, v ktorom sa sústreďujú len niektoré základné intencie pre uplatnenie slobodného aktu, ale v praktickej fáze, v existenciálnej orientácii na dobro. Skutočnou zodpovednou slobodou sa v oblasti života uskutočňuje len dobro. Uplatňovanie zla je neklamným znamením nepravej, zdanlivej slobody.

Druhý až piaty deň (21. až 24. 8.) mali rovnakú štruktúru: dopoludnia sa konali plénarne stretnutia, popoludní pracovné stretnutia v sekciách. A konečne šiesty, posledný deň (25. 8.) sa začal omšou, potom nasledovala záverečná panelová diskusia a nakoniec prof. **Z. Zdybicka** predniesla závery kongresu.

Na kongrese sa zúčastnilo vyše 300 filozofov zo 40 štátov. Najviac účastníkov bolo z Poľska (150). Pomerne málo účastníkov bolo z nemecky hovoriacich krajín. Je potešiteľné, že zo Slovenska prišlo až šesť filozofov, z Čiech dvaja. Nie je možné ani tým najstručnejším spôsobom charakterizovať všetky referáty, ktoré tu odzneli.

Prof. **Peter van Inwagen** z Univerzity of Notre Dame (USA) vo svojej prednáške *Tajomstvo metafyzickej slobody* zdôraznil, že pri skúmaní slobody sa objasňuje niečo, čo sa nachádza mimo každého konceptu slobody, čo nie sme schopní porozumieť. Táto skutočnosť provokuje našu myseľ a privádza nás k tomu, aby sme prijali slobodu ako tajomstvo. Základ slobody nemôžeme pochopiť z horizontu kauzality a nemôžeme ho vysvetliť z kontrapozície s nevyhnutnosťou. Prof. **Battista Mondin**, dekan Filozofickej fakulty Pontificia Universita Urbaniana (Vatikán), vo svojej prednáške *Sloboda ako podstatný a primárny konštituent ľudskej osoby* zdôraznil, že sloboda je osobitá sila daná človeku Bohom, ktorá mu dovoľuje uskutočniť aj základnú voľbu medzi rôznymi možnými projektami humanity, pričom každý takýto projekt možno uskutočňovať ako pripodobňovanie sa k Bohu, osobitne cez ideál človeka, aký sa uskutočnil v Kristovi. Sloboda má podľa Mondina kooperatívnu povahu. Potvrďuje sa ako pravá a zodpovedná vo svojej otvorenosti voči ľudským, no predovšetkým voči božským osobám. Prof. **Herman De Dijn**, prorektor katolíckej univerzity v Louvain (Belgicko), obhajoval tézu, že ľudská sloboda stráca zmysel bez jej funkcie zodpovednosti, ktorá sa konštituuje ako sila odpovedať na nezištné obdarenie druhými. Zodpovedná sloboda sa môže naplniť len vo sfére

milosti a lásky. Prof. **Josef Seifert**, rektor Medzinárodnej akadémie pre filozofiu (Lichtenštajnsko) v strhujúcej prednáške *Byť osobou značí byť slobodný* ukázal, že metafyzický zmysel slobody možno nahliadnuť len v neoddeliteľnej jednote s personálnosťou človeka. Sloboda sa uskutočňuje jedine v morálnej dráme, v ktorej slobodná voľba sa predlžuje až k poslednému cieľu, ktorým je Boh. Slobodu podľa Seiferta nemožno chápať zúžene len vo vonkajších aktivitách človeka, ale je potrebné fenomenologicky sa prepracovať cez rôzne oblasti slobody v ľudskom subjekte až k samotnému jadrú slobody a tak pochopiť, že najvyšším aktom ľudskej slobody nie je tvorba, ani nie iné činnosti človeka, ale kooperácia, t.j. súčinnosť na personálnom základe. Prof. **Julio Terán Dutari**, rektor katolíckej univerzity v Ekvádore, rozvinul koncepciu analógie medzi človekom a Bohom na problém slobody, interpretujúc pritom myslenie Ericha Drzywaru. Prof. **Andrius Valevičius** z Université de Sherbrooké (Kanada) v prednáške *Sloboda a personálna autonómia* interpretuje personálnu autonómiu človeka ontologicky a sloboda podľa neho korení v ontologickej pravde človeka. Dr. **Zbigniew Zwolinski** z varšavskej univerzity ukázal, že aktuálno-existenciálnym prejavom tejto autonómie je personálna identita človeka. Jej dosiahnutie je aktuálnou a bezprostrednou podmienkou každej etickej a morálnej voľby. Pozoruhodná bola prednáška prof. **Vittoria Possentio** z benátskej univerzity, ktorý upozornil na to, že koncept slobody založený na voľbe (*liberum arbitrium*) je priúzkou a treba ho nahradiť celistvým konceptom. Integrálny koncept slobody treba podľa neho rozvinúť v bipolárnom napätí ovom poli tzv. iníciaľnej slobody a tzv. terminálnej slobody. V koncepcii prof. **Georgea Cottiera**, teológa Casa Pontificia vo Vatikáne, vystupujú v slobode človeka dva podstatné momenty, a to jednak sloboda z vlastnej autonómnosti človeka, t.j. jeho *causa sui*, a sloboda participácie na absolútnej stvoriteľskej Božej slobode. Prvým momentom slobody sa človek emancipuje od Boha a môže sa dostať voči nemu aj do krajných kontrapozícií (pozri novovek), kým druhým momentom vystupuje do popredia vzájomnosť, láska a poslušnosť voči Bohu. Rektor Katolíckeho inštitútu v Paríži prof. **Philippe Capelle** podal prenikavú interpretáciu slobody podľa otca Dominiqua Dubarla (1907-1987). Podstata tohto chápania slobody spočíva v personálnej dynamike separácie a participácie človeka a Boha, čo sa predovšetkým prejavuje vo vedomí, v jeho duracionalite a eternalizácii. Temporálnu štruktúru slobody vo vedomí človeka skúmal aj prof. **Ignace Verhack** z louvainskej univerzity. Sloboda je podľa neho možná len v poli napätia medzi minulým a budúcim, v konštituovaní aktuálnej prítomnosti vo vedomí, pričom táto prítomnosť je vždy istým obrazom večnosti. Túto aktuálnu prítomnosť nemôže pohltiť trvanie a dejinnosť, ako sa domnieva Heidegger. Človek je v plnom slova zmysle slobodným práve tým, že svojimi aktuálnymi sprítomneniami vo svojom duchu „prečnieva“ ponad každú dejinnú determináciu. Ku klasickému chápaniu slobody sa vrátil prof. **Horst Seidl** z lateránskej pontifikálnej univerzity, podľa ktorého sloboda sa môže naplniť len poznaním jej hraníc, čo je možné vtedy, keď človek koná v intenciách svojej prirodzenosti. Táto cesta postupne otvára človeka k tomu, že vlastne koná v súlade s Božou dobrotou a vôľou. Prof. **Andrzej Grzegorzcyk** z Poľskej akadémie vied zastáva názor, že nemožno pripustiť nijaký ontologický dualizmus v ontologickom chápaní slobody (sloboda z autonómneho bytia človeka a sloboda z Boha), ale slobodu treba chápať vždy ako božskú slobodu, ktorá sa identifikuje so stvorením. Boh sa delí so svojou slobodou a tvorivosťou so svojim tvorom, človekom. Každé etické rozhodnutie

a konanie človeka prispieva k rozvoju duchovného poriadku Božieho stvorenia. Rozhodnutiami motivovanými zlom a egoizmom sa človek sám vylučuje z tohto duchovného poriadku a stáva sa zajatcom biologicko-vitálneho a sociálneho poriadku.

Zo slovenských filozofov sa zúčastnili na kongrese: prof. Lukáč Ján Veverka z Univerzity Mateja Bela (Banská Bystrica), prof. Ján Letz z VŠPg Nitra, doc. Martin Žilínek z Univerzity Komenského v Bratislave, Dr. Peter Volek z Teologického inštitútu Banská Bystrica – Badín a Mgr. Slavomír Gálik z Trnavskej univerzity. Z Českej republiky sa na kongrese zúčastnili: ThDr. Otto Mádr a prof. Stanislav Sousedík z Karlovej univerzity v Prahe.

Prof. **Lukáč Ján Veverka** priblížil mysliteľské dielo zosnulého Jozefa Opralu SJ, významného kňaza, teológa, kresťanského etika, pedagóga a kresťanského disidenta. Vyzdvihol Opralovo akcentovanie uplatňovania kresťanského etosu vo všetkých oblastiach nášho života, najmä po roku 1989 pri transformácii našej spoločnosti. V opačnom prípade je táto transformácia ohrozená. V prednáške prof. **Jána Letza** *Zodpovedná sloboda človeka ako duchovná sila transformácie súčasnej kultúry* vystúpil do popredia problém ontologického základu slobody interpretovaný v intenciách jeho kreačno-evolučnej filozofie. Zdôraznil, že zjednotenie ľudského a božského konštituentu slobody je možné len v médiu novej, pneumatickej reality. Doc. **Martin Žilínek** vo svojej prednáške *Sloboda v morálkach a formovanie morálnej identity a personálnosti* sa upriamil na pedagogicko-etickú reflexiu formovania personálno-morálnej identity. Dr. **Peter Volek** vo svojom príspevku *Zdôvodnenie slobody u Edithy Steinovej* prehľadne poukázal na tri prístupy tejto veľkej kresťanskej mysliteľky k problematike slobody: zo zodpovednosti, z aktuálnej činnosti duše a zo sebaznania. Ukázal, že aj u Steinovej je to ontologická sloboda, ktorá otvára priestor pre slobodné a zodpovedné konanie človeka. Najvyššiu slobodu dosahuje človek vtedy, keď sa otvorí Bohu a Jeho milostiam. Mgr. **Slavomír Gálik** vo svojom príspevku *Osobné vedomie a sloboda* ukázal na rade svedectiev frankofónnych mysliteľov, že sloboda má základ v personálnosti človeka a možno ju uchopiť cez vedomie.

Prof. **Stanislav Sousedík** vo svojom príspevku *K problému kolektívnej viny* kriticky poukázal na základnú neujasnenosť tohto pojmu v súčasnom myslení a naznačil cesty, ako v tomto smere dosiahnuť nápravu. ThDr. **Otto Mádr** vo svojej prednáške *Tolerancia – intolerancia v službe slobody – etické analýzy* objasnil problém na úrovni antropologickej, axiologickej, deontologickej, aretologickej a politologickej.

V. svetový kongres kresťanskej filozofie bol teda naozaj bohatým „trhom“ ideí. Prevládali na ňom príspevky, ktoré sa usilovali zdôvodniť a teoreticky ďalej rozvinúť koncept zodpovednej slobody človeka. Živé prepojenie slobody človeka s Božou slobodou je jedným zo základných predpokladov uskutočňovania „civilizácie lásky“ a Homo diligens v 3. tisícročí.

Ján Letz

Doc. Ing. Ján Letz, CSc.
Fakulta humanitných vied VŠPg
Trieda A. Hlinku
949 01 Nitra
SR